
Aan: VVD Verkiezingsprogramma commissie
T.a.v.: Christophe van der Maat
Van: Thematisch Netwerk Economische Zaken & Innovatie, EZI

Geachte leden van VVD Verkiezingsprogramma commissie,

Hierbij de input van Thematisch Netwerk Economische Zaken & Innovatie (EZI). EZI heeft ongeveer 1200 geregistreerde leden, met diverse achtergronden en met vakkennis op het gebied van: MKB & Ondernemerschap, Energietransitie, Innovatie, Digitalisering en Macro-economische vraagstukken.

Deze input is zorgvuldig tot stand gekomen door diverse EZI-themabijeenkomsten, gesprekken met experts, Kamerleden, online bijeenkomsten, en online ontvangen reacties.

Voorstellen voor het verkiezingsprogramma 2023 zijn voorgelegd aan EZI 'leden', experts en de Kamerleden: Pim van Strien, Hawre Rahimi en Daan de Kort. Daarbij hebben we waar mogelijk onze input ook afgestemd met andere Thematische Netwerken bijvoorbeeld: Financiën, Mobiliteit & Leefomgeving en Migratie & Integratie. Om zo te komen tot input waarin zo veel mogelijk (thematisch netwerk)leden zich zullen herkennen.

Dit document bevat onze bijdrage aan het VVD verkiezingsprogramma voor de Tweede Kamerverkiezingen in 2023 en is verdeeld in de volgende drie thema's:

- Energietransitie & Klimaat
- Verdienvermogen, waaronder: Ondernemerschap & MKB, innovaties en vestigingsklimaat en een paragraaf Arbeidsmigratie
- Digitalisering

Mede namens het bestuur van EZI: Hugo Bellaart, Diederik Kuipers, Sven Ringelberg en Mira Levi en alle anderen die hun bijdrage geleverd hebben bij de totstandkoming van deze input, wensen wij jullie veel succes met het samenstellen van een ambitieus, ondernemend en: winnend! verkiezingsprogramma.

Hartelijke groet,

Jarno Dakhorst
Secretaris

Karin Thomas
Voorzitter Thematisch Netwerk Economische Zaken & Innovatie (EZI)

ENERGIETRANSITIE & KLIMAAT

De VVD is een partij die haar verantwoordelijkheid neemt en zich houdt aan afspraken. Gemaakte afspraken zoals het Klimaatakkoord van Parijs, het nationale Klimaatakkoord en de afspraak om de gaswinning in Groningen stop te zetten, zijn dan ook onze uitgangspunten in de transitie naar een schoon, klimaatneutraal en circulair Nederland. Deze transitie is een mondiale uitdaging. Met slimme investeringen en innovaties maken we deze transitie niet alleen betaalbaar voor Nederland, maar creëren we ook nieuwe kansen om onze kennis en kunde te exporteren. We zien dan ook kansen voor het verdienvermogen van Nederland.

Uitvoeren, uitvoeren, uitvoeren

Aan klimaatambities geen gebrek. Doelen worden steeds meer aangescherpt alsof het een spel is wie het hoogste kan bieden. Afgelopen voorjaar is er nog een pakket met aanvullende klimaatmaatregelen vastgesteld. Intussen kleurt Nederland rood op de netcongestiekaart en houdt stikstof ons in een wurggreep om de schop in de grond te zetten. Voor wat betreft de VVD maken we een pas op de plaats en gaan we ons nu richten op de drie zaken die nodig zijn om de gemaakte afspraken na te komen: uitvoeren, uitvoeren en uitvoeren!

Veel ondernemers en bewoners willen wel verduurzamen, maar kunnen niet vanwege ontbreken van infrastructuur. We willen van het aardgas af door onder meer te gaan elektrificeren en zelf hernieuwbare energie op te wekken, maar kunnen niet omdat ons elektriciteitsnet is dichtgeslibd. Onze netbeheerders doen hun uiterste best om het elektriciteitsnet uit te breiden en te verzwaren. Voor bedrijven is het echter geen fijne boodschap dat ze over vijf jaar aan de beurt zijn. Dit vraagt om versnelling met onconventionele oplossingen.

Als het aan de VVD ligt, dan gaan we ons inzetten op de volgende zaken:

- ✓ We geven meer ruimte aan particuliere initiatieven van bedrijven- of bewonerscollectieven die hun bedrijventerrein of woonwijk willen verduurzamen. Er zit veel creativiteit in het bedrijfsleven en in de maatschappij om vraag en aanbod van (hernieuwbare) elektriciteit op een slimme wijze bijeen te brengen en te balanceren. Hiervan gaan wij optimaal gebruik maken.
Dit betekent dat we binnen juridische kaders meer experimenteeruimte bieden ('pilots') of tijdelijke vrijstellingen verlenen waar wet- en regelgeving nog achterloopt. Denk bijvoorbeeld aan (gesloten) lokale particuliere netten waarin initiatieven van lokale opwek, afname en opslag worden gefaciliteerd in plaats van gefrustreerd.
De uitvoering van de regionale energiestrategieën (RES'en) kunnen hierbij een rol spelen.
- ✓ De Europese *Net Zero Industry Act* biedt ruimte om voor klimaatprojecten de vergunningprocedures te versnellen waarbij milieuregels desgewenst 'ondergeschikt' zijn. Van deze ruimte die Europa ons biedt gaan we goed gebruik maken. Dit betekent dat we inzetten op een brede definitie van klimaatprojecten, zodat alle infrastructurele projecten die bijdragen aan het realiseren van onze klimaatdoelen (bijv. elektriciteit-, waterstof-, warmte- en CO₂-infrastructuur) hieronder gaan vallen. We verkennen de mogelijkheden voor een nieuwe crisis- en herstelwet om deze en andere vergunningprocedures te versnellen om Nederland van het slot te halen. Ook onze energie-intensieve industrie is hierbij geholpen, die vanwege het Europese emissiehandelssysteem (EU ETS) een steeds hogere prijs voor uitstoot moet betalen, maar nog geen alternatief tot hun beschikking hebben om deze uitstoot te verminderen.
- ✓ Verdere aanpassingen van onze energiebelasting en afbouw van fiscale vrijstellingen voor non-energetisch gebruik van fossiele grondstoffen houden tred met de verduurzamingsopties voor bedrijven en bewoners. Deze aanpassingen en afbouw kunnen als een goede stok achter de deur dienen, maar moeten niet worden

ingezet om louter de lasten te verhogen. Onze Nederlandse bedrijven opereren in een internationaal speelveld en behoren competitief te blijven. Dat betekent dat ze handelsperspectief moeten hebben om te investeren in verduurzaming: 'beter groen hier dan grijs elders'. Dit komt ook onze werkgelegenheid ten goede. Evenzo zijn veel bewoners geconfronteerd met hoge energieprijzen, wat een extra stimulans is voor energiebesparende maatregelen. De verduurzaming van de gebouwde omgeving is een behoorlijke opgave wat nog de nodige jaren in beslag zal nemen.

Waterstof: middel, geen doel

Waterstof wordt een belangrijke energiedrager, naast de huidige rol als grondstof in de industrie. Graag benadrukken we dat waterstof echter niet de 'heilige graal' is! Voor energetische toepassingen zijn – mits de infrastructuur op orde is – vaak ook meer kosteneffectieve en energie-efficiënte opties beschikbaar om te verduurzamen. Daarbij zijn er specifieke veiligheidsaspecten die bij waterstof een rol spelen. Tevens is de komende jaren groene en blauwe waterstof nog schaars.

Als het aan de VVD ligt, dan gaan we ons inzetten op de volgende zaken:

- ✓ Wij hebben in de afgelopen periode al ingezet om de binnenlandse productie van groene waterstof via elektrolyse op te schalen. Hiervoor geldt dat we afhankelijk zijn van opschaling van wind op zee en aansluitingen op elektriciteits- en waterstofnetten. Ook om deze reden gaan we ons inzetten op uitvoeren, uitvoeren en uitvoeren. Om aan de toekomstige vraag naar groene waterstof te voldoen, zijn we ook afhankelijk van import; we doen niet alles zelf. Landen die beschikken over goedkope hernieuwbare elektriciteit via zon en wind zien kansen om waterstof te exporteren. Nederland kan hiervan profiteren. Er ontplooiën zich al veel marktinitiatieven in de Nederlandse zeehavens. Wij willen deze initiatieven de ruimte bieden en samen met de markt eventuele knelpunten wegnemen. Importterminals zorgen er ook voor dat de functie van energiehubs die onze havens in de Noordwest-Europese markt vervullen toekomstbestendig blijven, wat weer nieuwe bedrijvigheid kan aantrekken.
- ✓ Wij zien kansen voor blauwe waterstof om het aanbod van waterstof op een kosteneffectieve wijze te vergroten. De Noordzee biedt hiervoor aardgas, lege velden voor CO₂-opslag en infrastructuur dat kan worden hergebruikt. Ook kan gebruik worden gemaakt van geïmporteerd aardgas om dat centraal koolstofvrij te maken (voor processen waar geen koolstof nodig is). Wij zien dat er in de markt al verscheidene initiatieven zijn om blauwe waterstof op de markt te brengen. Ook hier geldt dat wij samen met de markt eventuele knelpunten wegnemen. Hierbij zijn wij van oordeel dat klimaatdoelen prefereren over groene waterstofdoelen in situaties waar dit gaat schuren.
- ✓ Zodra wij beschikking hebben over nieuwe (kleinschalige) kerncentrales, kan ook roze / paarse waterstof worden geproduceerd, bijv. op momenten dat er een groot aanbod is van hernieuwbare elektriciteit (bij winderige en zonnige dagen). Een en ander is afhankelijk hoe ons energiesysteem tegen die tijd zich heeft ontwikkeld. Wij willen dat in de plannen rekening wordt gehouden met de mogelijkheid van roze / paarse waterstof om te voorkomen dat we later voor 'verrassingen' komen te staan.
- ✓ De overheid heeft een traditionele rol voor wat betreft de marktordening door te zorgen voor infrastructuur ten behoeve van transport, distributie en opslag van waterstof. Naast het landelijk waterstofnet ('backbone') dat wordt gerealiseerd tussen de vijf industrieclusters en met interconnectiepunten met Duitsland en België, willen wij de zogenoemde cluster 6 bedrijven ook de mogelijkheid bieden gebruik te maken van waterstof om hun productieprocessen te verduurzamen. Dit kan door versnelling van aanleg van regionale distributienetten of door ontwikkeling van decentrale energie-/waterstofhubs, ofwel door inzet op de uitvoering.

- ✓ De waterstofmarkt bevindt zich nog in een prille fase. Overheidsingrijpen kan gerechtvaardigd zijn waar sprake is van marktfalen. Voorts zien wij uitdagingen om voor langere termijn vraag en aanbod bijeen te brengen, gezien onzekerheden in de markt en de waterstofprijs. Wij zien hierin mogelijkheden voor Gasterra om haar kennis en ervaring met de handel van binnenlands en buitenlands aardgas en groengas in te zetten voor de handel in binnenlands en buitenlands waterstof. Met de aandeelhouders (waar de staat mede via EBN 50% van de aandelen bezit) willen wij deze mogelijkheden concretiseren voordat Gasterra ophoudt te bestaan. Hiermee wordt ook een duidelijk signaal naar de markt afgegeven dat Nederland serieus inzet op een handelsmarkt voor waterstof.
- ✓ Nederland heeft een sterke maakindustrie, waaronder die voor materialen, componenten en systemen voor elektrolyzers en brandstofcellen en andere toebehoren voor de productie, transport en toepassing van waterstof. In onze innovatieagenda geven we de waterstofmaakindustrie ruim baan. Wij zien bijvoorbeeld grote kansen voor de ontwikkeling van pfas-vrije, circulaire elektrolyzers voor afzet op een mondiale markt. Verder faciliteren wij het uitbouwen van (waterstof) ecosystemen / innovatiehubs waarin onderwijs, onderzoek, ondernemers en overheid via co-creatie versneld innovaties op de markt brengen. Naast publieke middelen willen wij ook de private sector verleiden te investeren in start-ups en scale-ups voor de doorgroei naar 'pareltjes van de toekomst' (à la ASML). Hierbij denken wij ook aan (revolverende) publiek-private fondsen.

Klimaatsectoren

Het Klimaatakkoord is onderverdeeld naar klimaatsectoren zoals industrie, mobiliteit en gebouwde omgeving. Zoals gesteld, staat de VVD achter het Klimaatakkoord. Wel behoort realistisch naar de uitvoerbaarheid te worden gekeken, mede gezien de uitdagingen op het gebied van vergunningprocedures, personeelstekorten, gestegen grondstofprijzen en levertijden van bepaalde kritieke elementen. Daar staat tegenover dat de wereld niet stil staat en er zich nieuwe mogelijkheden aandienen die bijdragen aan het behalen van onze klimaatdoelen.

Als het aan de VVD ligt, dan gaan we ons inzetten op de volgende zaken:

- ✓ Betreffende de industrie is onze focus op uitvoeren, waar de verantwoordelijkheid ligt bij de overheid. Alleen als de overheid ervoor zorgt dat de randvoorwaarden op orde zijn, kan de industrie verduurzamen. Van de industrie verwachten wij dat zij dan ook hun verantwoordelijkheid nemen. Met de bestaande klimaatmaatregelen wordt de industrie via normering, beprijzing en subsidiëring geprikkeld. De effecten van de klimaatmaatregelen op de bedrijfsactiviteiten mogen er niet toe leiden dat bedrijfsactiviteiten om deze reden naar het buitenland worden verplaatst of nieuwe investeringen uitblijven. Dit zou namelijk niet enkel leiden tot verplaatsing van werkgelegenheid, maar waarschijnlijk ook van emissies (en dus mondiaal geen effect, maar wel nadelig voor de werkgelegenheid in Nederland).
- ✓ Ook hebben we oog voor het mkb. Wij zien hier een rol voor de regionale ontwikkelmaatschappijen (ROM's) om te helpen verduurzamen. Daarnaast willen wij dat mkb eenvoudiger toegang krijgen tot financiering, bijv. via Qredits dat al succesvol wordt toegepast in Overijssel.
- ✓ Betreffende gebouwde omgeving is het zo snel mogelijk aardgasvrij maken van woningen geen op zichzelf staand doel. De gasinfrastructuur kan ook worden gebruikt voor hernieuwbare gassen. Deze optie willen wij openhouden, ook omdat niet alle woningen volledig kunnen elektrificeren of op een warmtenet kunnen worden aangesloten.
- ✓ Wij blijven inzetten op isolatie van bestaande woningen. Woningcorporaties krijgen prikkels om versneld te verduurzamen door huurprijs afhankelijk te maken van het energielabel. Verduurzaming leidt naast een lagere

energierekening ook tot een gezonder wooncomfort. Nieuwbouwwoningen zouden netto energieleverancier kunnen worden door de BENG-norm los te laten.

- ✓ Daarnaast zien wij kansen voor circulair en biobased bouwen. Dit verlaagt niet alleen de koolstofvoetafdruk, maar biedt ook economische kansen voor de bouw(materialen)sector.
- ✓ Verder willen wij meer aandacht om woningen op een energie-efficiënte wijze te koelen ter voorkoming dat behaalde klimaatwinst teniet wordt gedaan door een wildgroei aan air conditioners.

- ✓ Betreffende mobiliteit zien wij kansen in de ontwikkeling van een duurzame luchtvaart en scheepvaart. Om de luchtvaart te verduurzamen wordt ingezet op elektriciteit, waterstof, biokerosine en synthetische brandstoffen. Voor lange-afstandsvluchten is de verwachting dat hiervoor de komende decennia koolstofhoudende brandstoffen nodig zijn.
Ook voor de scheepvaart wordt ingezet op een breed portfolio van brandstoffen. Nederland heeft een sterke basis om een rol te spelen in de productie van duurzame brandstoffen voor de lucht- en scheepvaart, zoals geavanceerde raffinaderijen, toegang tot biograndstoffen, waterstof en (circulair) CO₂, bunkerlocaties en kennisinfrastructuur.
Wij willen innovaties aanjagen om de productie van duurzame brandstoffen snel op te schalen, met het oog op de benodigde volumes. Daarnaast ondersteunen wij de regionale luchthavens die al hun rol pakken in verduurzaming via elektrisch en op waterstof vliegen. Hierdoor ontstaat er ook een regionale economie. Ontwikkelingen in de luchtvaart vinden vaak ook hun weg in andere sectoren.
- ✓ Verder zien wij kansen in de ombouw van voertuigen met een verbrandingsmotor naar een elektrische aandrijving. Dit draagt bij aan streven naar circulariteit en levensduurverlenging en creëert kansen voor onze maakindustrie. Wij willen deze ontwikkeling stimuleren onder meer door aanpassing van regelgeving die nu als knelpunt wordt ervaren.
- ✓ Tot slot maken wij ons zorgen over de snelheid van de invoering van zgn. emissievrije zones in binnenstedelijk gebied. Wij willen dat de invoering pas ingaat zodra ondernemers de mogelijkheid hebben hun wagenpark te verduurzamen en er bijvoorbeeld voldoende elektrische laadpunten of waterstofvulpunten beschikbaar zijn.

Water en bodem zijn sturend

Voor de Nederlandse economie vormt het ontbreken van voldoende (zoet)water en weersextremen, waaronder de steeds vaker voorkomende periodes van droogte in toenemende mate een grote bedreiging. De grootste schade is berekend voor de landbouw; echter ook de economische schade als gevolg van hogere transportkosten in de scheepvaart, de keteneffecten die dit in gang zet, en droogteschade in natuur- en bebouwd gebied: hittestress in steden. Aanvullend: drinkwaterbedrijven hebben enkel een leveringsplicht jegens huishoudens en niet tegenover bedrijven. Ook dit kan leiden tot een serieus verlies van economische bedrijvigheid. In “Nederland Waterland” is het overheidsbeleid dat water en bodem sturend zijn op de inrichting van ons land.

Als het aan de VVD ligt, dan gaan we ons inzetten op de volgende zaken:

- ✓ Wij willen een tandje bijzetten voor wat betreft de beschikbaarheid van zoet water. Dit houdt in dat we meer gaan investeren in het vasthouden van zoetwater dat via neerslag en onze rivieren het land binnenkomt. Deze kosten verdienen we terug door minder economische schade.
- ✓ Verder willen we inzetten op circulair watergebruik / cascadering van watergebruik. Niet voor alle toepassingen is water van drinkwaterkwaliteit nodig. Bij (her)ontwikkeling van woonwijken en bedrijventerreinen wordt dit een uitgangspunt.

- ✓ Voorts willen we inzetten op innovaties om proces- en afvalwater te zuiveren om hergebruik mogelijk te maken alsook op innovaties die leiden tot vermindering van watergebruik. Nederland is vanouds sterk in de watersector. Veel landen kampen met waterschaarste. Onze innovaties bieden dan ook exportmogelijkheden.
- ✓ In het Klimaatfonds is zo'n € 35 miljard opgenomen voor klimaatmaatregelen als zoet voor ondernemers en bewoners naast het zuur van normering en beprijzing. Momenteel staat nog een reservering open voor eventuele klimaatmaatregelen vanaf 2025. Wij willen kritisch kijken naar deze klimaatmaatregelen, gezien er ook geld nodig is op het gebied van klimaatadaptatie. Het behalen van de klimaatdoelen staan hierbij niet ter discussie, wel de effectiviteit van de inzet van onze middelen. Het geld dat we kunnen vrijspelen om te investeren in klimaatadaptatie komt de toekomstbestendigheid van Nederland ten goede, zowel economisch als ecologisch en maatschappelijk.

VERDIENVERMOGEN

WAARONDER: ONDERNEMERSCHAP & MKB, INNOVATIES, VESTIGINGSKLIMAAT, EN ARBEIDSMIGRANTEN

Nederland is een klein land en toch doen we met verschillende innovatieve bedrijven en sectoren mee met de wereldtop. Dat is niet alleen goed voor het creëren van banen in Nederland maar ook voor de politieke invloed van Nederland in de wereld. Wij stimuleren de innovatiekracht van ondernemers en bedrijven die ons helpen om op wereldniveau mee te doen met de besten. Tevens kijken we naar de lokale en sociaal economische impact van ons bedrijfsleven.

Wij stellen het volgende voor:

Investeringsbereidheid en durfkapitaal

- Het verschaffen van vroege fase durfkapitaal moet worden gestimuleerd en gewaardeerd. Startups, scale-ups en MKB-ers met goede businessplannen maar zonder track record moeten het vooral hebben van informeel kapitaal. De bank, venture capital en private equity komen vaak pas kijken als een bedrijf al winst maakt en voldoende eigen vermogen heeft. In landen (zoals de VS en het VK) waarbij vroege fase durfkapitaal fiscaal gestimuleerd wordt, geldt een beter startupklimaat. Om ondernemerschap en innovatie in Nederland te stimuleren wordt gekeken hoe het verschaffen van vroege fase durfkapitaal (fiscaal) gestimuleerd kan worden. Dergelijke regelingen zullen investeringen in startups, scale-ups en het MKB aanjagen, wat leidt tot nieuwe (hoogwaardige) banen en structurele economische groei.
- Er is meer durfkapitaal nodig voor het MKB. We gaan pensioenfondsen stimuleren om op grotere schaal te investeren in durfkapitaal en zo het Nederlandse startup, scale-ups en grownup ecosysteem te versterken.
- Het is essentieel om structureel voorzieningen te treffen om meer durfkapitaal voor het MKB aan te trekken. Vooral mooie Nederlandse MKB bedrijven die zich richten op sleuteltechnologieën dreigen anders in buitenlandse handen te vallen, die wél durfkapitaal in dit soort bedrijven steken.
- Nederland scoort hoog in de Europese ranking als het aankomt op het ecosysteem voor startups. Gezien de economische impact van startups, maar vooral ook: scale-ups en grownup is het goed om voor dit ecosysteem hoge ambities te hebben en er dient blijvend geïnvesteerd te worden in deze ecosystemen. De rol van de overheid hierin is meervoudig. Essentieel is het verruimen van mogelijkheden voor het ophalen van kapitaal. Daarnaast dient de overheid ook receptief te zijn en bijvoorbeeld regeldruk voor innovaties te verminderen en gunstige vestigingsvoorwaarden te creëren.
- Er dient meer aandacht te komen voor de scale-ups, wederom vooral op het gebied van sleuteltechnologieën, maar ook zij die zich richten op de aanpak van andere maatschappelijke opgaves: landbouw, water & voedsel; gezondheid & zorg; energietransitie & duurzaamheid; en veiligheid. De interesse van mondiale spelers in de kennis en expertise, die in deze bedrijven tot uiting komt, moet niet onderschat worden. De Nederlandse overheid dient zich blijvend actief in te zetten om hen, met bijhorende hoogwaardige arbeidsplaatsen, in Nederland te behouden.

Verdienvermogen en Vestigingsklimaat

- De miljarden aan fondsen en middelen die in het coalitieakkoord Rutte IV zijn vrijgemaakt voor de klimaat- en energietransitie (en stikstof) dienen wat de VVD betreft minimaal voor 50% aangewend te worden om ons innovatieve verdienvermogen te versterken. Zo helpen we niet alleen de klimaat-, energie- en stikstoftransitie in Nederland vooruit, maar spelen we in op het feit dat deze transitie ook in andere landen

vragen om oplossingen. We investeren dus in ons innovatie verdienvermogen via: “Global challenges, Dutch solutions”.

- Op dit moment worden subsidies onvoldoende strategisch in gezet. Zo gaf de Nederlandse overheid in 2023 drie miljoen euro uit aan subsidie om de Nederlandse scheepsbouw te verduurzamen. Ter vergelijking: Duitsland 60 miljoen euro; China 10 miljard euro. Nederland raakt dus achterop en er is geen sprake van een gelijk speelveld. Dit terwijl juist onze industrie de kennis en innovatiedrift heeft om deze grote uitdagingen aan te kunnen. We geven geld uit, maar laten echte kansen liggen. We moeten gaan verduurzamen én versterken. Wat de VVD betreft dienen de miljarden aan fondsen en middelen die in het coalitieakkoord van Rutte IV zijn vrijgemaakt voor de klimaat- en energietransitie (en stikstof) slimmer ingezet te worden zodat onze strategische industrieën hier meer van profiteren.
- Verbetering van het Nederlandse vestigings- en investeringsklimaat. Dit betekent investeren in uitmuntend onderwijs, infrastructuur van wereldklasse, een goed functionerende arbeidsmarkt, innovatie, het versterken van de posities van startups en scale-ups en lage belastingen. De ambitie van Nederland moet zijn om bij de leidende kenniseconomie te horen, zoals Duitsland, Zwitserland, de Scandinavische landen en Singapore.
- Innovatie en ontwikkeling van ‘sleuteltechnologieën’ zoals kunstmatige intelligentie en ruimtevaart via overheidsinvesteringen en financiële steun aan bedrijven, bijvoorbeeld via het fonds Invest-NL en via het aantrekken van private financiering. De overheid zet zich in om te zorgen voor snel(ler) en toegankelijk internet door het hele land. De overheid stelt zich vaker op als eerste klant in grote projecten om zo aanjager te zijn van belangrijke innovaties in de markt, en dekt een groter deel van het mogelijke verlies bij risicovolle maar innovatieve projecten. Zo versterken we ook innovatieve regionale centra zoals Brainport Eindhoven, Hydrogen Valley, Seed Valley en de Food Valley rond Wageningen. We versterken sectoren van de toekomst, zoals ruimtevaart(industrie) en de kennis die daarmee gepaard gaat.
- De VVD vindt ruimtevaarttechnologie cruciaal voor onze veiligheid, onze communicatie, onze economie, onze strategische autonomie en dus onze welvaart, en constateert dat ruimtevaarttechnologie kan bijdragen aan het oplossen van de maatschappelijke transitieopgaven zoals klimaatverandering, stikstofproblematiek, watermanagement en digitalisering. Nederland heeft met de aanwezigheid van ESTEC een bijzondere positie en daaraan gerelateerde verplichting ten aanzien van de ontwikkeling van ruimtevaarttechnologie. In vergelijking met andere ESA-lidstaten, blijft Nederland qua investeringen en investeringsklimaat sterk achter, waarmee onze positie en ambitie op het spel komen te staan. De VVD streeft ernaar het ambitieniveau van 4,7% bnp-aandeel in optionele ESA-programma’s te bereiken.
- Er dient een visie opgesteld te worden over hoe Nederland op de langere termijn, bijvoorbeeld 2050, haar geld verdient en wat er nodig is om dat te bereiken. Nederland is een dichtbevolkt land waar ruimte schaars is. Het is belangrijk om te kijken naar de impact van bedrijven op de maatschappij. Dit kan overwegend een maatschappelijk toegevoegde waarde zijn, maar ook negatief, zoals door de inhuur van grote aantallen laag geschoolde arbeidsmigranten met een negatieve impact op de woningmarkt, sociale zekerheid en de gezondheidszorg. Keuzes zijn dus nodig. De VVD is bereid die keuzes te maken en stelt voor deze met de samenleving te maken. Zoals we een visie hebben over hoe Nederland klimaatneutraal moet zijn in 2050, zo moeten we ook helder hebben hoe we ons geld gaan verdienen in 2050. We stellen daarom samen mét het bedrijfsleven, wetenschap en onderwijs, een “Nationaal Groeiakkoord” op om ons welvaartsniveau in de

toekomst te waarborgen in een groenere economie. We richten ons op de *high-end value* sectoren zoals landbouw en voedselproductie, waterbouw, scheepvaart, luchtvaart en handel. We zetten in op een sterke infrastructuur, niet alleen een sterke fysieke infrastructuur maar ook een sterke financiële, energie- en digitale infrastructuur. Dit zorgt voor een goed vestigingsklimaat waardoor de beste bedrijven naar Nederland komen om hier te innoveren, ontwikkelen en experimenteren.

- Het “Nationaal Groeiakkoord” wordt een wederkerig document waarin we waardering uitspreken voor de onmisbare rol die het bedrijfsleven speelt bij alle uitdagingen die op ons pad komen. De overheid brengt onder andere voorspelbaarheid, dienstbaarheid en wendbaarheid in. We versnellen procedures en belonen risico. Het bedrijfsleven brengt onder andere goed ondernemerschap, belastingbetaling, maatschappelijke verantwoordelijkheid en transparantie in. Zo bouwen we het vertrouwen tussen overheid, samenleving en bedrijfsleven op en bouwen we samen aan een toekomstbestendig en welvarend Nederland.
- De afgelopen jaren hebben we te vaak gezien dat door verkokering bij de ministeries gerichte steun voor sectoroverschrijdende initiatieven, valorisatie en investeringen in ecosystemen achter bleven. Daardoor missen we kansen. Terwijl de rol van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) bij Brainport laat zien wat er mogelijk is, als de aanpak niet verzandt in verkokering.
- Het financieringsinstrumentarium van EZK dient als vliegwiel te functioneren om ons verdienvermogen te versterken, maar doet dat nog te vaak te weinig. Er is sprake van onderbenutting van de ene regeling en overschrijding van de andere regeling. Daarom willen we het huidige innovatie- en financieringsinstrumentarium grondig aanpassen / opnieuw opstellen, zodat deze maximaal bijdragen aan te realiseren doelen van het “Nationaal Groeiakkoord”. Een helder perspectief op de Nederlandse economie, een herijkte missiegedreven innovatiebeleid, een nationale technologiestrategie, een groeiemarktenstudie, de uitwerking van een strategie om meer strategisch autonoom te zijn: deze dragen alle bij aan het stimuleren van duurzame innovatieve verdienmodellen passende bij de uitdagingen van morgen.
- We stoppen met nationale koppen op Europese regelgeving die ons innovatieve bedrijfsleven hinderen. Op die manier bevorderen we onze concurrentiepositie in Europa.
- We stoppen met naïef te zijn waar het Europese aanbesteden betreft. Net zoals andere Europese landen gaan we onze wijze van aanbesteden en inkopen gebruiken om onze nationale industrieën te versterken binnen de Europese regels.
- In aanbestedingen dient de overheid meer aandacht te hebben voor de maatschappelijke impact van een Nederlands bedrijf, waarbij de niet-direct gemonetariseerde belangen meer moeten worden meegewogen. Regelingen rondom maatschappelijk verantwoord inkopen (MVI) bieden hiertoe mogelijkheden. Hierbij kan tevens de lokale impact van een bedrijf (voor Nederland) worden meegenomen, zodat de kans dat een Nederlands bedrijf een aanbesteding verliest van een buitenlands bedrijf kleiner wordt.
- Nederland moet minder afhankelijk worden van productiebedrijven en leveranciers van buiten Europa. De VVD wil daarom - voor een belangrijk deel in Europees verband - investeren in een aantrekkelijk vestigings- en productieklimaat voor bedrijven die belangrijk zijn voor onze strategische onafhankelijkheid op onder meer energie- en gezondheidsgebied.

Innovaties

- Zorg voor een receptieve overheid. Het tempo van de vernieuwing ligt steeds hoger. Het is zaak in wetgeving ruimte te bieden om deze ontwikkeling bij te houden terwijl publieke belangen zoals veiligheid en betrouwbare dienstverlening geborgen blijven. Daarom is juist op het gebied van R&D een receptieve overheid nodig die, veel beter dan nu, in staat is snel problemen en knelpunten aan te pakken in wet- en regelgeving.
- Op de thema's waar Nederland voorop in wil lopen, trekt de overheid samen op met het bedrijfsleven om een gelijk speelveld binnen de EU te realiseren.
- We gaan veel beter gebruik maken van de mogelijkheden die Europese fondsen Nederlandse bedrijven en innovaties bieden. Als het aan de VVD ligt, loopt Nederland hierin voortaan voorop in plaats van achteraan.

Meer experimenteerruimte

- We introduceren een kaderwet experimenteerruimte om regelvrije experimenten mogelijk te maken bij grote transities. Hierdoor kunnen innovatieve en duurzame producten, diensten en verdienmodellen sneller ontwikkeld worden.
Behalve de mogelijkheid om regeldruk te verlagen, geeft dit ook meer inzicht in, en toegang tot, bestaande financieringsinstrumenten van de overheid. Ondernemers maken nog onvoldoende gebruik van mogelijkheden die via bijvoorbeeld RVO wel voor hen beschikbaar (zouden moeten) zijn. Het aanbod van regelingen is bekend bij bestuurders van de grotere bedrijven, maar onvoldoende bekend bij de doelgroep: het MKB.
- We versterken de rol van de ROMs, zodat zij maximaal hun vliegwielfunctie kunnen vervullen.
- Er dient een nationale valorisatiestrategie en actieplan te komen om de kennisoverdracht tussen het bedrijfsleven, onderwijsinstellingen en andere maatschappelijke organisaties beter tot stand te laten komen.

Automatiseren en robotiseren

- De beperkt beschikbare mensen dienen ingezet te worden op activiteiten die niet uitgevoerd kunnen worden door een robot of een geautomatiseerd proces. Belangrijk is dat voor het MKB de subsidies worden benut en goede informatie wordt verstrekt.
- Automatiseren en robotiseren komen in alle werkvelden voor zoals horeca, landbouw, zorg, industrie. Alles: robots, drones, internet of things, devices, AI, etc. worden met elkaar verbonden voor een effectief proces. Dit vraagt om extra trainingscapaciteit van mensen en om investeringsregelingen zodat ondernemers mee kunnen. Dit geeft ongekende mogelijkheden. Nederland moet mee, de wereld om ons heen verandert nog sneller.

Sociaal economische impact van keuzes

- Vpb korting voor bedrijven die winstdelen met hun werknemers.
Behalve dat deze winstdeling regelmatig als maatschappelijke wens genoemd wordt, heeft dit meerdere voordelen: medewerkers zullen zich meer betrokken voelen bij het behalen van het succes van het bedrijf; voor het MKB biedt dit een kans om – weliswaar niet op salaris, maar wel op jaarinkomen – te kunnen concurreren met grote bedrijven (indien deze d.m.v. tax ruling hun omzet niet in Nederland laten belastingen) en de overheid.
- De bereikbaarheid van de havens in het Waddengebied blijft gegarandeerd op de huidige afmetingen (diepgang en breedte) van de vaargeulen en de ontwikkeling is gericht op vermindering van de impact van

baggeren op de natuurwaarden in zee. Er is een groot sociaaleconomisch belang voor de haven van Harlingen en voor Friesland om tot gezamenlijke oplossingen te komen. Oplossingen die de natuur versterken én rekening houden met het feit dat in dit (niet al te welvarende) gebied mensen leven en werken die afhankelijk zijn van een goede balans tussen ecologie en economie. Havenstad Harlingen (de haven van Friesland) is afhankelijk van goede verbindingen met het Friese havennetwerk, de IJsselmeerhavens en de havens van Amsterdam en Rotterdam.

- Heroverweeg de kilometerheffing
De kilometerheffing lijkt een sympathiek voorstel in het kader van "de vervuiler betaalt". Echter zijn de sociaaleconomische aspecten van de invoering hiervan onvoldoende bekend, zeker voor mensen die wonen in een OV-arme regio. De doelstellingen zijn inmiddels ook niet meer duidelijk. De kilometerheffing leek een initiatief om inkomsten te verkrijgen van mensen die rijden in elektrische auto's. Echter deze auto's krijgen nu een korting. Tevens is het de vraag moet de vervuiler van uitstoot betalen of heeft een gebruiker van het wegennet meer impact op de staat van het wegennet - vervanging? Wil de overheid dat mensen dichterbij hun werk gaan wonen, terwijl regio's waar veel banen zijn veelal de hoogste krapte van de woningmarkt kennen?
- Introduceer een "maatschappelijke bijdrage register" voor bedrijven.
Bedrijven dragen instrumenteel bij aan de Nederlandse welvaart door onder andere de afdracht van belasting en het verschaffen van werkgelegenheid. De VVD wil met dit register het bewustzijn van de toegevoegde waarde van het bedrijfsleven vergroten, door inzichtelijk te maken hoeveel belasting een bedrijf bijdraagt en hoeveel mensen er werkzaam zijn bij een bedrijf. (Dit is bedoeld als sympathiek voorstel; er kunnen naar wens nog andere indicatoren opgenomen worden, bijvoorbeeld specifiek het aantal mensen met afstand tot de arbeidsmarkt. Het gaat om gegevens die al bekend zijn bij onder meer de KvK: aangeleverd door de bedrijven, maar nu achter een betaalmuur niet inzichtelijk zijn voor het grotere publiek. "Onbekend maakt onbemind".)

MKB

Voor het MKB hebben we de volgende voorstellen:

Verminder de kosten, lasten en risico's van werkgeverschap in het (kleinere) MKB

- Kort de periode van loondoorbetaling bij ziekte in.
- Leg de rekening van verruiming van het geboorteverlof niet eenzijdig bij de kleinere MKB werkgever.
- Reduceer het ontslagverbod bij ziekte tot 3 maanden.
Het 2-jarige ontslagverbod bij ziekte is een enorme belasting voor alle ondernemingen en met name het MKB. In lijn met omringende landen kan het ontslagverbod beter beperkt worden tot 3 maanden. Een onderneming kan dan sneller nieuw personeel aannemen, alsmede maken mensen met een verleden van ziekte meer kans om aangenomen te worden.
- Verlicht re-integratieverplichtingen voor het kleinere MKB.
- Kijk bij verplichtingen en risico's of het redelijk is of de ondernemer verantwoordelijk is; bijvoorbeeld voor ietsel dat een werknemer door uitoefening van een hobby in zijn/haar vrije tijd is overkomen. Een ondernemer heeft geen zeggenschap over de tijdsbesteding van werknemers in hun vrije tijd, en wordt op zo'n moment al geconfronteerd met het onverwacht uitvallen van een werknemer.

Een suggestie is om te kijken naar een organisatie als het UWV om hierbij taken van kleine ondernemers over te nemen.

Transitievergoeding

- De optie om de transitievergoeding als voorziening op te mogen nemen voor het MKB.
Stoppen met je onderneming-met-personeel: dit moet gewoon mogelijk zijn in Nederland. Op dit moment dient de werkgever de volledige transitievergoeding te betalen voor de in dienst zijnde medewerkers. Deze transitievergoeding bedraagt per 1 januari 2023 maximaal € 89.000 bruto per werknemer; tenzij een medewerker meer verdiende, dan betaalt de werkgever maximaal een bruto jaarsalaris. Hierdoor heeft een ondernemende werkgever vaak slechts de keuze uit 'failleren' of 'verkopen'. Indien verkopen niet of niet snel genoeg mogelijk is, rest slechts een faillissement vanwege de enorme transitiekosten. De optie om de transitievergoeding als voorziening op te mogen nemen, zorgt voor een latente belastingverplichting die vrij valt voor de winst indien de werknemer afscheid neemt van het bedrijf. Een neveneffect is dat het voor de ondernemer beter inzicht geeft in de kosten van zijn/haar werknemers.
- Aangezien de transitievergoeding bedoeld is om tegemoet te komen in de transitieperiode “van werk naar werk”, dient de transitievergoeding enkel dan uitgekeerd te worden, dus niet bij afscheid door ziekte van een werknemer of pensioen. Dit maakt het tevens aantrekkelijker voor werkgevers om oudere of kwetsbare werknemers aan te nemen.
- De kosten van de transitievergoeding, die ten lasten komen van de werkgever, moeten omlaag; € 89.000 is voor een kleinere MKB werkgever veel te hoog.

Subsidie

- Stel een revolverend fonds in voor het MKB voor een deel van de vooraf te maken kosten waardoor subsidieaanvragen en aanbestedingen voor hen toegankelijker en betaalbaarder worden.
Voor innovaties zijn vaak subsidies beschikbaar. Onder andere Europese subsidies komen vanwege complexe aanvraagprocedures vaak niet bij het Nederlandse MKB terecht. Een soortgelijke situatie dient zich aan bij het schrijven van aanbestedingen. Dit zijn vaak zodanig kostbare exercities dat je als MKB niet kunt deelnemen, of je financieel geen afwijzing kunt permitteren. Dit zorgt voor een ongelijk speelveld.

Scholing

Scholing en ontwikkeling van personeel horen bij goed werkgeverschap. Voor de arbeidsmarkt is deze permanente ontwikkeling tevens noodzakelijk om werknemers goed inzetbaar te houden. Door de technologische revolutie o.a. door kunstmatige intelligentie (ook wel: artificiële intelligentie, AI) komen we in exponentiële groei, waarbij in een rap tempo nieuwe ontwikkelingen op ons af komen.

- Stel vanuit de overheid individuele scholingsbudgetten beschikbaar (een alternatief voor het STAP-budget): zowel bijscholing, als omscholingsmogelijkheden dienen (beter) beschikbaar te zijn voor mensen, óók als zij hun reguliere opleidingen al afgerond hebben.
- Geef meer ruimte in de besteding van de scholingsbudgetten: breder dan enkel de gevestigde orde van erkende opleidingsinstituten.
- De disruptie van AI is zodanig groot en voor velen niet te overzien, dat de overheid (pro)actief moet inzetten op ‘het meekrijgen van mensen’. De bestaande programma’s van leven lang leren of digitale vaardigheden spelen hier onvoldoende op in.
Skills based education is een manier om mensen snel om, her en bij te scholen. Hierbij dienen we zorg te dragen voor een wendbaar systeem, zodat de opleiding/module snel aan gepast kan worden aan de nieuwe

ontwikkelingen. Heden ten dage zijn kritisch en creatief denken belangrijke vaardigheden. Iedereen dient te leren de juiste vragen te stellen.

Arbeidsmigratie

Wij zijn er van overtuigd dat - ondanks het aanbod van in Nederland aanwezig onbenut arbeidspotentieel, het stimuleren van minder deeltijdwerken, en de toename van robotisering en automatisering - de Nederlandse economie nu, maar ook in de toekomst (vergrijzing, laag geboortecijfer) een beroep zal blijven doen op arbeids- en kennismigranten. Deze groep betreft niet de vluchtelingen, statushouders of bijvoorbeeld Oekraïners, we koppelen als VVD deze discussie daarom los van de asiëdiscussie.

Aangezien arbeidsmigranten al jarenlang de grootste groep migranten vormt die naar Nederland komt, en deze groep een aanzienlijke maatschappelijke impact heeft, dient de VVD met gedegen antwoorden te komen. We gaan een actief migratiebeleid voeren, in de vorm van een "Smart Labour Mobility"-beleid, dat dient om ons toekomstige innovatieve verdienvermogen te versterken.

Hierbij onze voorstellen:

- Het komt voor dat arbeidsmigranten te maken hebben met arbeidsuitbuiting, zeer slechte arbeidsomstandigheden en zeer slechte huisvesting. Er is hiervoor een wetwijziging voorgesteld die de 'strafbaarstelling van arbeidsuitbuiting' uitbreidt en gemakkelijker maakt. Hierdoor kunnen daders beter worden opgespoord en vervolgd. Slachtoffers van mensenhandel en arbeidsuitbuiting worden zo beter beschermd. Ernstige misstanden op de werkvloer worden strafbaar. Daarvoor wordt het nieuwe misdrijf 'ernstige benadeling' in de wet opgenomen. Dit zorgt ervoor dat werkgevers strafbaar zijn als zij op de werkvloer misbruik maken van een kwetsbare positie. De VVD is groot voorstander van deze wet (swijziging), zowel uit humaan oogpunt als het creëren van een gelijk speelveld waar uitbuiting niet loont.
- Aparte contracten voor arbeid en huisvesting, zodat er geen afhankelijkheidsrelatie bestaat tussen arbeid en huisvesting. Beëindiging van het dienstverband leidt er hierdoor niet toe dat mensen automatisch ook geen dak meer boven hun hoofd hebben. (De op 21 maart 2023 aangenomen "Wet goed verhuurderschap" stelt algemene regels voor goed verhuurderschap.)
- Wanneer een arbeidsovereenkomst beëindigd is en er geen concreet zicht is op ander werk, is een persoon geen arbeidsmigrant meer. We pleiten ervoor de – door de arbeidsmigrant opgebouwde sociale zekerheidsrechten – te gebruiken als 'remigratie-bonus' voor terugkeer naar land van herkomst buiten de EU.
- De VVD vindt dat er (in het kader van een te ontwikkelen "Smart Labour Mobility"-beleid) een betere afstemming moet komen tussen de arbeidsmarkten van de verschillende EU lidstaten. Regio's binnen de EU die een hoge (jeugd)werkloosheid kennen, dienen eerst te worden benaderd, alvorens een beroep gedaan wordt op andere arbeidsmigranten, en/of arbeidsmigranten van buiten de EU.
- De VVD stelt voor dat er (in het kader van een te ontwikkelen "Smart Labour Mobility"-beleid) gewerkt wordt aan een systeem waarbij werkgevers vooraf aangeven hoeveel buitenlandse arbeidsmigranten zij verwachten in te huren, voor welke soort werkzaamheden, en voor welke termijn. Hierdoor komt er beter zicht op de behoefte aan arbeid. (Alsmede kunnen gemeentes op deze wijze meer inzicht krijgen in de (EU)

arbeidsmigranten en werken aan het verbeteren van de relatie tussen arbeidsmigranten en andere inwoners van een gemeente.)

- Aangezien EU-burgerschap het recht van personen om zich vrij te verplaatsen en vrij te verblijven op het grondgebied van de lidstaten ondersteunt, kunnen er geen maatregelen genomen worden om arbeidsmigranten uit EU-landen te weren. De VVD pleit er echter voor dat uitzendbureaus, inleners en werkgevers bij hun zoektocht naar werknemers:
 - Prioriteit geven aan de inzet van onbenut arbeidspotentieel in Nederland. De maatschappelijke kosten van het niet-inzetten van Nederlands onbenut arbeidspotentieel (waaronder ook mensen met afstand tot de arbeidsmarkt), alsmede de maatschappelijke impact en kosten van het actief naar Nederland halen van arbeidsmigranten, dienen hierbij meegenomen te worden.
 - Indien binnen Nederland op korte termijn geen geschikte arbeidskrachten gevonden worden, dient eerst gekeken te worden naar het inzetten van arbeidsmigranten van binnen de EU, alvorens buiten de EU te werven.
 - Het inhuren van arbeidsmigranten voor laag geschoold werk van buiten de EU wordt gezien de maatschappelijke impact en kosten ontmoedigd.

Voor een breed gedragen akkoord en de invulling van het “Smart Labour Mobility”-beleid is een overeenkomst tussen overheid, politiek, werkgevers(organisaties), werknemersorganisaties, uitzendbranche en andere stakeholders nodig. De VVD dient het initiatief te nemen om dit traject te starten.

DIGITALISERING

- De VVD zet zich in voor het waarborgen van de privacy en fundamentele vrijheden van Nederlandse burgers. We richten ons op het verhogen van de effectiviteit van bestaande misdaadbestrijdingsmaatregelen, in plaats van het introduceren van nieuwe, privacybeperkende wetten. Daarnaast pleiten wij voor een onafhankelijke kritische herbeoordeling van bestaande regelgeving en de afschaffing van inefficiënte privacybeperkende maatregelen. Het doel is het vergroten van de pakkans en veroordelingskans van bestaande verdachten, terwijl we de personeelstekorten in justitie aanpakken. Pas nadat deze doelstellingen zijn bereikt, mag overwogen worden om maatregelen te nemen die mogelijk verdere inperkingen van de privacy en gegevensbescherming betekenen. Onze democratie vereist een gezond evenwicht tussen veiligheid en vrijheid, en wij zijn toegewijd om dit te waarborgen en de huidige disbalans waarbij privacy doorlopend wordt opgeofferd opnieuw in balans te brengen.

Toelichting:

Onder het mom van misdaadbestrijding (sleepwet, ANPR, transactiemonitoring, database van alle vliegtuigpassagiers) en efficiëntie (kentekenparkeren, Ecall (ingebouwde GPS-locatie in alle nieuwe auto's) hebben we veel van onze fundamentele vrijheid en recht op privacy verloren. Dit gaat maar door, telkens komen er nieuwe maatregelen bij en worden bestaande maatregelen uitgebreid. De effectiviteit van deze maatregelen is zeer twijfelachtig: er is nog nooit zoveel grootschalige criminaliteit geweest, er wordt elk jaar meer geld witgewassen dan het jaar ervoor en er zijn enorme achterstanden door onderbezetting bij politie, justitie en rechtbanken. In plaats van de efficiëntie van wat we doen te verhogen, blijven er nieuwe voorstellen komen om de privacy verder in te perken, zoals het Brusselse plan om alle telefoons en computers uit te rusten met een permanente "overheidsscanner" om te zoeken naar "verboden inhoud", zie <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/europees-plan-tegen-online-kindermisbruik-plaatst-burgers-onder-permanente-surveillance~b9da6323/>, waardoor de overheid zelfs in al onze huizen permanent vertegenwoordigd is. Deze steeds toenemende inperking van het fundamentele recht op privacy en gegevensbescherming moet worden gestopt. Mensen hebben vrijheid van meningsuiting nodig en we moeten geen massasurveillancesystemen hebben die in de toekomst voor repressie kunnen worden misbruikt - bijvoorbeeld als andere politieke bewegingen in Europa of Nederland aan de macht komen. Bovendien vereist het effectiviteitsbeginsel dat we op een gegeven moment ook de inperkingen van het fundamentele recht op privacy en gegevensbescherming afschaffen waarvan niet bewezen is dat ze proportioneel en subsidiair zijn. Tot op heden is er nog nooit een belangrijke privacybeperkende maatregel om die reden afgeschaft.

Daarom moet VVD zich opnieuw inzetten voor onze fundamentele rechten en vrijheden. Niet de privacy verder inperken, maar zorgen dat de pakkans en veroordelingskans van verdachten die al op de radar staan wordt vergroot. Ineffectieve privacybeperkende maatregelen moeten worden afgeschaft. Pas als dat is gebeurd en de personeelstekorten in de justitieketen zijn opgelost, mogen nieuwe maatregelen die het fundamentele recht op privacy en gegevensbescherming verder ingeperkt worden, weer overwogen worden.

- De VVD wil veiligheid behalve op IT (informatietechnologie) nadrukkelijk ook op OT (operationele technologie; industriële automatisering) inzetten.
- Vitale sectoren uitbreiden.
We kunnen ons met extra toezicht niet beperken tot de 'vitale sectoren' zoals we die nu kennen.
- Datasoevereiniteit vraagt bij uitstek een liberaal antwoord.
De overheid stimuleert actief initiatieven die voorzien in praktisch instrumentarium om mensen en bedrijven controle te bieden over de eigen data, in lijn met het kader dat GDPR theoretisch al biedt.

- De VVD stelt voor de mogelijkheden te onderzoeken om sociale media platforms te verplichten accounts alleen toe te laten na formele identificatie (natuurlijke personen als ook rechtspersonen), en daaraan gekoppeld de mogelijkheid van interceptie (*lawful interception* bij providers) bij een vermoeden van strafbare feiten.
- De VVD gaat voor verdergaande digitalisering zorg. Zorginstellingen hebben allemaal een eigen elektronisch patiëntendossier (epd) en infrastructuur. Verdergaande deling van omgevingen kan tot (mega) besparingen leiden en tot verdergaande mogelijkheden van simplificering.